

Les franqueses de Jaume I a Tortosa per la presa de Borriana

Els Congressos d'Història de la Corona d'Aragó tenen caràcter internacional i es celebren a una de les ciutats de l'antiga Corona (Catalunya-Aragó-València-Balears) dins de l'Estat Espanyol i també fora, a Itàlia o França, donat que integren territoris que en el seu temps formaven part de la Corona catalano-aragonesa.

La ciutat de Tortosa, a través de l'arxiu municipal, ha estat present a tals Congressos des del 7è, que va tenir lloc a Barcelona l'any 1962. Els successius tenien seu a València, Nàpoles, Saragossa i Palerm. Enguany, el 12è té lloc a Montpeller entre el 25 i el 30 de setembre.

Potser pot sorprendre en principi que Montpeller tingui calaix propi dins l'arxiu de Tortosa. En l'ordenació feta el segle XVI, el tractat armat del dit arxiu ja té el calaix de Montpeller, que conté en total 25 documents. Cronològicament van de l'any 1282 fins al 1325 i es corresponen per tant als regnats de Jaume II i de Sanç de Mallorca; els darrers anys de Felip III, Felip IV (que compra el Montpelleret al Bisbe), i Carles IV de França. A la Corona d'Aragó la cronologia correspon als temps del fill del Conqueridor (Pere el Gran), d'Alfons el Liberal i de Jaume II.

Les relacions entre Tortosa i Montpeller arranquen del fet de l'enfeudament per part de Berenguer IV a favor de Guillem de Montpeller, en data 28 de desembre de 1136, de la ciutat de Tortosa i el seu territori, en compensació de la seva futura contribució a la conquesta. Feu heretat a la mort de Guillem (l'any 1146) pel seu fill menor quan encara no s'havia conquistat la ciutat. Segons l'historiador Martorell, el de Montpeller renuncià finalment a l'enfeudament i es quedà amb el privilegi que la mesura de Tortosa fóra la de Montpeller, com es descriu a les Costums de Tortosa: "La cana de Tortosa es e deu esser de VIII palmes e una pollegada segons que es senyalada al primer pilar com hom entra en la Seu de madona Santa Maria...".

Avui, en ocasió de les festes donarem una primícia del treball que presentarem al congrés de Montpeller: la franquesa de la lleuda que Jaume I dóna a Tortosa per l'ajuda prestada a la presa de Borriana. Franquesa que porta data 1 d'agost de 1233, que serà confirmada a Mallorca el 22 de juliol de 1269 i encara (pel que fa a Montpeller) confirmada de nou per Felip III de França a París l'any 1282.

Transcrivim i traduïm el document en la part essencial:

la seia. En un d'ells, el 1233, el rei Jaume I d'Aragó i de Mallorca, comte de Barcelona i d'Urgell, senyor de Montpeller, atenant als molts serveis que ens feu vós, venerable i estimat germà Ramon Pacot, mestre de la milícia del Temple, i vosaltres ciutadans de Tortosa fidels nostres, últimament en la presa de Borriana. Pel present escrit ferm i vàlid a perpetuitat, enfranquim tots els habitants de Tortosa, tant cristians com jueus, presents i futurs, per tot el regne d'Aragó i Catalunya i per tots els llocs dels nostres dominis tant per terra com per mar, de tot peatge i lleuda i de tota costum vella o nova establerta o per establir i de qualsevol altra servitud. Perquè amb les vostres coses pròpies i mercaderies sigueu sempre salvos, francs, lliures i segurs. I que ningú sia gosat, en virtut de mercè nostra de molestar, impedir o detenir ni ells ni les seves coses en qualsevol lloc de la nostra terra i dominis, per raó de peatge o lleuda, nova o vella, establerta o per establir. Manant als senyors majors, merins, rebosters, justícies, sal-

"Sigui manifest a tothom com, nós, Jaume, per la gràcia de Déu rei d'Aragó i de Mallorca, comte de Barcelona i d'Urgell, senyor de Montpeller, atenant als molts serveis que ens feu vós, venerable i estimat germà Ramon Pacot, mestre de la milícia del Temple, i vosaltres ciutadans de Tortosa fidels nostres, últimament en la presa de Borriana. Pel present escrit ferm i vàlid a perpetuitat, enfranquim tots els habitants de Tortosa, tant cristians com jueus, presents i futurs, per tot el regne d'Aragó i Catalunya i per tots els llocs dels nostres dominis tant per terra com per mar, de tot peatge i lleuda i de tota costum vella o nova establerta o per establir i de qualsevol altra servitud. Perquè amb les vostres coses pròpies i mercaderies sigueu sempre salvos, francs, lliures i segurs. I que ningú sia gosat, en virtut de mercè nostra de molestar, impedir o detenir ni ells ni les seves coses en qualsevol lloc de la nostra terra i dominis, per raó de peatge o lleuda, nova o vella, establerta o per establir. Manant als senyors majors, merins, rebosters, justícies, sal-

medines, jurats, jutges, alcals, batlles, veguers, peatgers, lleuders i tots els nostres súbdits, presents i futurs, que aquesta nova franquesa tinguin per ferma i observin i facin observar fermament i no la contravinquin per cap raó. I si algú fa contra això, és reu de la nostra ira i de pena de mil morabetins sense cap remei. Donat a Tortosa, l'1 d'agost de l'any 1233"

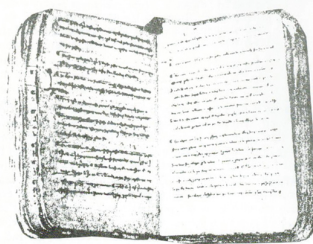
Als deu dies de la conquesta de Borriana, Jaume I es troba a Tortosa i signa la franquesa que acabem de traduir. Els tortosins havien efectivament pres part en la conquesta i el mateix Jaume I, a la seva Crònica, ens dirà com foren majoritaris entre els mil pobladors que s'hi quedaven, essent Pere Ramon, un d'aquests tortosins, el que instal·lava el primer taller tèxtil de la nova població.

Tan important és el privilegi, liberalment extensiu d'altra banda als jueus, que els ciutadans ho consignaran en el pròleg de les Costums de Tortosa l'any 1272.

Hem dit en altres ocasions que les Costums de Tortosa no neixen d'un cop sinó que en podem seguir l'evolució des del primer text de la Carta de Població de l'any 1149, on se'n consignen nou i que s'amplia successivament amb els privilegis i franqueses de 1181, 1189, 1199, 1228... fins arribar a l'esplendorós corpus de lleis de 1272.

Aquest document del Calaix de Montpeller és efectivament una de les anelles que configuren la cadena de les Costums. En presentar-lo enguany a Montpeller aprofundim en el coneixement de les relacions, no únicament entre Tortosa i Montpeller, sinó també amb els altres pobles de la Corona, i sobretot en les relacions jurídiques que per nosaltres prenen la seva màxima importància entorn de les Costums de Tortosa. És una de les coses que més ens plau, però de les quals, avui, no podem fer més que donar un tast amb prou feines.

J. MASSIP, Director del Museu-Arxiu Municipal

Manuscrit "CONSUETUDINES DERTOSE" 28-XI-1272 (512 x 455 mm.) PERGAMI

ARXIU MUNICIPAL TORTOSA